

Ігор Анатолійович Черкун,
старший викладач кафедри військової підготовки,
Національний університет «Одеська морська академія»,
вул. Дідріхсона, 8, м. Одеса, Україна

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗАПАСУ В ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті представлено методика вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки, визначено педагогічні умови формування військово-спеціальної компетентності.

Розроблена методика та модель формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки, яка складається з концептуальної, процесуальної частин та методичного забезпечення. У розробленій моделі представлено: мету, завдання, педагогічні підходи, принципи, педагогічні умови, а також форми й методи, рівні та критерії ефективності військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу.

Ключові слова: майбутній офіцер-психолог запасу, модель, методика, військово-спеціальна підготовка, педагогічні умови, військово-спеціальна компетентність.

На сучасному етапі вищим навчальним закладам, які готують майбутніх офіцерів запасу, необхідно здійснити перехід від школи запам'ятовування до школи мислення. Офіцер повинен уміти приймати оптимальні рішення в умовах постійної зміни обстановки та вміло керувати підпорядкованими підрозділами. Навчання у вищій школі повинно мати яскраво виражений розвивальний характер. Період соціально-економічного й політичного розвитку нашої країни характеризується серйозними структурними і якісними змінами в системі освіти. Зміни відбуваються в рамках чинного законодавства та інших нормативно-правових актів України, які діють у цій галузі. У них сформульовано освітню політику України, що відображає загальнонаціональні інтереси в галузі освіти і враховує загальні тенденції світового розвитку, які визначають прискорення темпів розвитку суспільства, перехід до постіндустріального й інформаційного суспільства, динамічний розвиток економіки, скорочення обсягів некваліфікованої праці. Все це об'єктивно зумовлює інтенсивний випереджальний розвиток у цілому.

Як показали результати спеціального вивчення проблеми дослідження, чинна система підготовки офіцерів-психологів запасу загалом себе виправдовує й забезпечує накопичення необхідних ресурсів для воєнного часу в інтересах мобілізаційного розгортання Збройних Сил України. Водночас наявна низка суперечностей, що негативно впливають на результати підготовки кваліфікованих мобілізаційних резервів для військової організації країни між:

- необхідністю якісної підготовки офіцерів-психологів запасу й низьким рівнем їхньої підготовленості із питань військово-спеціальної підготовки;
- підвищеними вимогами відповідно до нормативно-правової та організаційно-методичної бази підготовки офіцерів-психологів запасу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) і незадовільному (на більшості кафедр військової підготовки) сучасному стані матеріально-

технічної бази, забезпечення, яке повинне здійснюватися замовником, а також визначатися обсягом і змістом професійно-освітніх програм підготовки офіцерів-психологів запасу;

- необхідністю включення військового навчання в цивільних вищих навчальних закладах до системи додаткової професійної освіти, що здійснюється у формі професійної перепідготовки.

Різні аспекти військово-професійної підготовки офіцерів розглядалися у працях науковців (І. Грязнов, А. Лігоцький, М. Нецадим, Л. Олійник, Г. Яворська, В. Ягупов та ін.), а також військової підготовки студентів цивільних ВНЗ – майбутніх офіцерів запасу (Г. Артюшин, Є. Подтергер, В. Ройлян, С. Сінкевич, І. Хорев та ін.).

За результатами аналізу наукової літератури доходимо висновку про те, що певні аспекти військової підготовки студентів цивільних ВНЗ, особливості, пов'язані з її організацією та здійсненням у військових навчальних закладах, не набули належного відображення.

Сьогодні основною проблемою, що постає перед кафедрами військової підготовки вищих навчальних закладів, є модернізація організації й методики військового навчання. Необхідність модернізації зумовлена, насамперед, новими вимогами до рівня освіченості і розвиненості особистості офіцера-психолога запасу.

Мета статті – обґрунтувати модель та методику вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки та визначити педагогічні умови.

Відповідно до мети визначено завдання цього дослідження – розробити зміст моделі і методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки.

Вдосконалення підготовки фахівців – завдання досить традиційне. На його вирішення завжди були спрямовані науково-методична робота ВНЗ і зусилля кафедр. Поліпшенню військово-спеціальної

підготовки як системи наукових знань, умінь, навичок, пізнавального й творчого пошуку не приділялося достатньої уваги. Тому зростання суспільної важливості проблеми вдосконалення підготовки фахівців позначається в тому, що вона зі звичайної методичної роботи перетворюється на самостійну галузь досліджень, де знаходять місце багато наук – педагогіка, психологія, соціологія, управління й інші.

Одним із науково-практичних напрямів у справі вирішення проблем підготовки військових фахівців на кафедрі військової підготовки є створення їх моделі. У довідниковій літературі поняття «модель» інтерпретується як: мірило, зразок, умовний образ чогось [3, с. 213]; зразок, приклад, схема опису предмету чи процесу [2, с. 550].

Наявні сьогодні у вищій школі моделі призначені насамперед для того, щоб визначити особливості підготовки тих, хто навчається у ВНЗ, адже тільки вони дозволяють, по-перше, у вигляді схем, коротких описів, охарактеризувати досліджуваній процес, по-друге, моделювання дозволяє описати педагогічні явища у вигляді математичних формул, матриць, символів тощо. Крім того, важливим напрямом виявлення ідеального фахівця вважається моделювання в педагогіці, що розглядається із загальнометодологічних, психолого-фізіологічних і дидактичних позицій [1; 4; 5].

Усі моделі спрямовані на основне – допомогти ВНЗ підготувати фахівця, здатного вирішувати поставлені перед ним специфічні завдання професійно і технічно грамотно й оперативно. Вирішити ці завдання можна тільки за допомогою моделі підготовки фахівця, адаптованої до певних умов.

Розроблена модель та методика вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки складається з концептуальної, процесуальної частин та методичного забезпечення.

У розробленій моделі здійснено аналіз процесу військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, його основних педагогічних засад: мета, завдання, педагогічні підходи, принципи, педагогічні умови, а також форми й методи, рівні та критерії ефективності військово-спеціальної підготовки майбутніх фахівців (рис. 1).

Метою військово-спеціальної підготовки майбутнього офіцера-психолога є підготовленість випускника до самостійного здійснення військово-професійної діяльності. Крім мети концептуальні складники моделі військово-спеціальної підготовки майбутнього офіцера-психолога включають:

методологічні підходи: компетентнісний, особистісно-орієнтований, системний, контекстний, аксіологічний, проблемно-діяльнісний;

принципи: системності, інтеграції, професійної спрямованості, наочності, багаторівневості, технологічності, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів виявили науковий напрям методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки за відповідних педагогічних умов. Формування військово-спеціальної компетентності вимагає наявності умов, яких досягаємо на професійному рівні, коли людина реалізує сама себе. При визначенні педагогічних умов військово-спеціальної підготовки, виходили з того, що умови – це філософська категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких вона не може бути реалізована. Умови складають те середовище, обстановку, у якій виникають, існують і розвиваються явища, процеси.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дозволив визначитись з вибором ефективної концепції військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу – це впровадження в освітній процес розробленої методики. В ході дослідно-експериментальної роботи визначено педагогічні умови формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки:

створення освітнього середовища шляхом організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі програми прищеплення навичок соціально-психологічної роботи;

використання в процесі військово-спеціальної підготовки активних методів формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу.

Виконанням першої педагогічної умови з військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу є орієнтованість освітнього процесу на особистість громадянина та моделювання освітнього середовища.

Аналіз навчальних програм та тематичних планів показує, що численні питання, потребують більш поглибленого вивчення із залученням матеріалів наукових досліджень. Оскільки включення додаткових тем і питань завжди викликає труднощі, обумовлені наявністю типових програм, затверджених та підлягаючих обов'язковому вивченню, особлива увага приділяється спецкурсам. Так, наприклад, у процесі вивчення спецкурсу «Військово-спеціальна підготовка майбутніх офіцерів-психологів запасу» відводиться спеціальний позааудиторний час. Вивчення спецкурсу «Військово-спеціальна підготовка майбутніх офіцерів-психологів запасу» має на меті:

виявити та корегувати індивідуальний стиль психолого-педагогічної взаємодії у військово-педагогічному процесі;

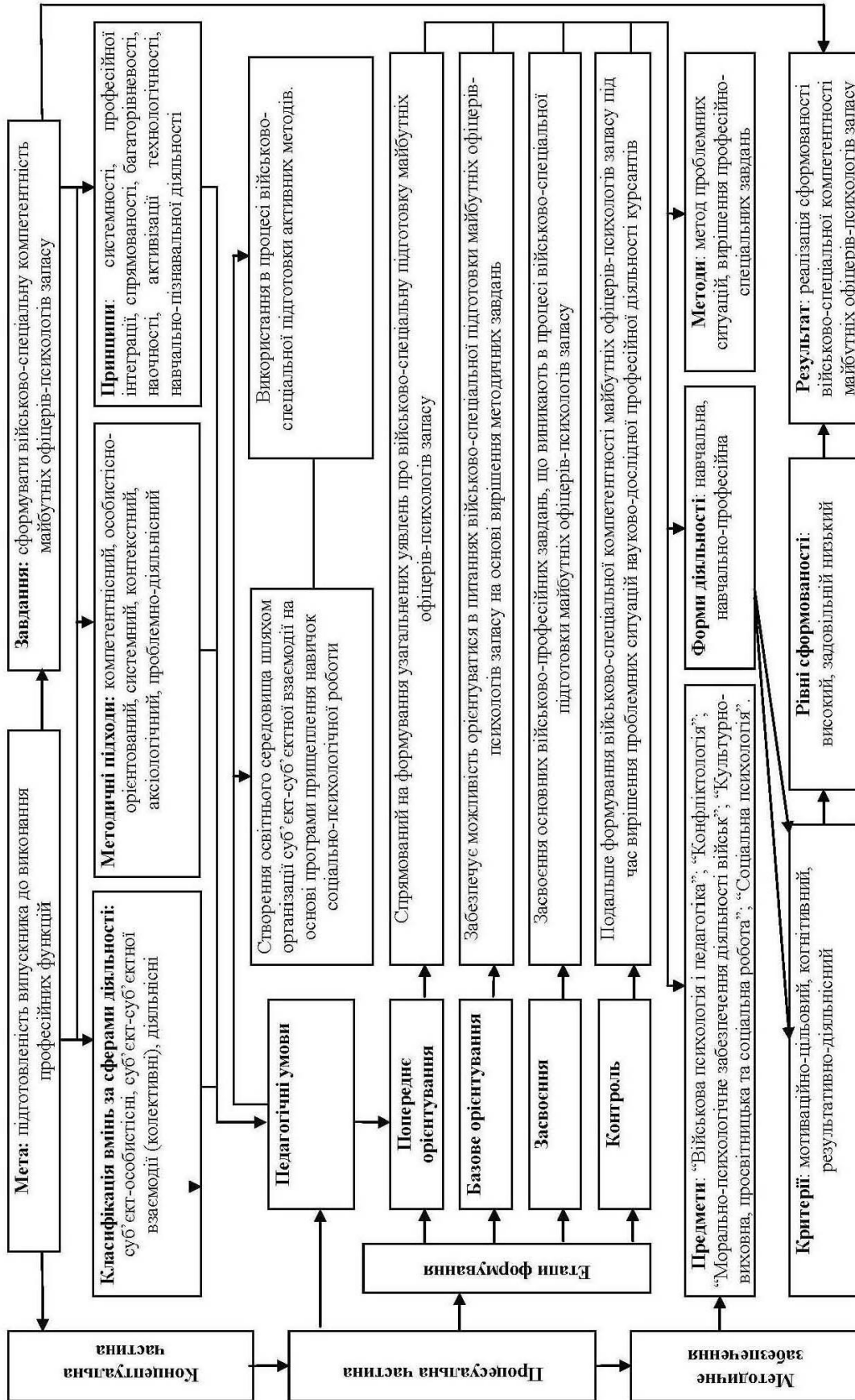

Рис 1. Модель формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки

вдосконалити вміння та навички вербального і невербального спілкування у педагогічній взаємодії суб'єкта навчання як військового психолога.

Представлений спецкурс є теоретико-практичною базою для формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів шляхом вироблення практичних умінь та навичок соціально-психологічної діяльності.

Змістом другої педагогічної умови є використання в процесі військово-спеціальної підготовки активних методів формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів.

Формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів реалізується у ВНЗ забезпеченням організації практичної навчально-пізнавальної діяльності на основі використання активних методів. Визначений процес включає взаємодію науково-педагогічних працівників та громадян. Встановлено, що оптимальний вибір активних методів освітнього процесу визначається різними обставинами: загальними цілями формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів; особливостями і специфікою військово-спеціальної підготовки; цілями, завданнями і змістом матеріалу конкретного навчального заняття по військово-спеціальному предмету навчання; рівнем підготовленості студентів, їх психічними і психофізіологічними показниками, наявністю наочних, технічних і інших матеріальних засобів; рівнем психолого-педагогічної підготовленості та особистих якостей науково-педагогічного працівника ВНЗ. В остаточному підсумку у своїй сукупності вони створюють інструментарій керування процесом розвитку пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів з метою формування військово-спеціальної компетентності. Оскільки військово-спеціальна підготовка майбутнього офіцера-психолога в умовах ВНЗ визначається цілями, завданнями, характером майбутньої професійної діяльності, то освітній процес повинен стати способом засвоєння знань, умінь, навичок. Отже, педагогічні умови формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів, які реалізують відібраний і структурований зміст навчального матеріалу з курсу «Військово-спеціальної підготовки» в практичній формі через сукупність методів, форм і засобів навчання і є основою методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки.

Процес військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу забезпечується такими методичними прийомами:

виокремлено основні етапи формування організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки;

визначено структуру і зміст навчальної діяльності на кожному з етапів підготовки;

визначено мету кожного етапу в залежності від сформованості видів професійно значимої діяльності;

використано такі методи навчання: інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу і дослідницький.

Результат навчання визначається змістом контролю на кожному з етапів.

Перший етап – попереднього орієнтування, спрямований на формування узагальнених уявлень про військово-спеціальну підготовку майбутніх офіцерів-психологів запасу у сфері професійної компетентності і відповідальності, що забезпечує можливість виявлення нових семантичних зв'язків у структурі концептуальної моделі майбутнього офіцера-психолога запасу, який має на меті створення початкового уявлення про дану складову військово-професійної діяльності.

Другий етап – базове орієнтування, що забезпечує учням можливість орієнтуватися в питаннях військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, оцінювати її і вибирати оптимальні варіанти впливу на предмет діяльності.

На третьому етапі – засвоєння основних військово-професійних завдань, що виникають в процесі військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, формуванні виконавчої частини діяльності, що представляє собою практичну реалізацію певних способів зміни.

Прикінцевим етапом є забезпечення контролю протягом усього процесу навчання.

Етап засвоєння та контролю навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу в процесі військово-спеціальної підготовки передбачає проведення практичних занять методом аналізу проблемної ситуації, який включає організацію проведення аналізу конкретної ситуації, підготовку до проведення заняття, вивчення ситуації і додаткових матеріалів. Ситуаційне завдання повинне окрім матеріалу для аналізу обов'язково містити і проблему, яка потребує розв'язання.

Організація етапу вивчення конкретної проблемної ситуації включає:

вивчення сутності та змісту проблемної ситуації. Опис ситуації не повинен включати жодних коментарів командира підрозділу, науково-педагогічного працівника. Він має охоплювати тільки ту інформацію, яка вкрай необхідна для ухвалення рішення;

вивчення додаткової інформації та її систематизація.

Методика аналізу проблемної ситуації. За змістом ситуаційні завдання різноманітні, але незалежно від цього можна визначити загальну методику занять, які проводяться шляхом вирішення ситуаційних завдань. Вона складається з трьох етапів:

перший – уведення в завдання, під час якого керівник заняття дає коротку інформацію про тему заняття, його мету, організацію, презентує

ситуаційне завдання. Ця частина може охоплювати до 15-20 хвилин;

другий етап складає вивчення ситуації та підготовку рішення. На цьому етапі громадяни вивчають і аналізують ситуацію; звертаються до командира підрозділу, науково-педагогічного працівника за додатковою інформацією; проводять дискусію щодо змісту ситуації та ймовірних шляхів її вирішення;

третій етап – найбільш важливий – групова дискусія. Від умінь керівника заняття керувати ходом дискусії залежить кінцевий результат цього заняття. Основна перевага дискусії полягає у тому, що вона шляхом правильно організованого обговорення дозволяє виявити різні погляди щодо ситуації, яка аналізується, і тим самим забезпечує її об'єктивний аналіз.

Характер і атмосфера колективного обговорення проблеми створюють сприятливі умови для розвитку в громадян навичок і вмінь короткого, чіткого і логічного висловлювання своїх думок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшин Г. М. Актуальні проблеми вищої професійної підготовки військових кадрів / Г. М. Артюшин // Військова освіта : зб. наук. пр. – К. : ГУКП НМЦВО МОУ Видання академії, 2001. – № 9. – С. 123–128.
2. Большой толковый словарь русского языка. – Санкт-Петербург: Норинт, 1998. – 1535 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
4. Науменко М. І. Концептуальні основи інтеграції військової і цивільної освіти / М. І. Науменко, М. І. Нещадим // Матер. VI Міжнар. наук.-метод. конф. «Проблеми та шляхи розвитку вищої технічної освіти». – К.: «Політехніка», 2002. – С.34–46.
5. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання : монографія / В. В. Ягупов. – К.: Тандем, 2000. – 380 с.

*Игорь Анатольевич Черкун,
старший преподаватель кафедры военной подготовки,
Национальный университет «Одесская морская академия»,
ул. Дидрихсона, 8, г.Одесса, Украина*

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПСИХОЛОГОВ ЗАПАСА В ПРОЦЕССЕ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

На современном этапе высшим учебным заведениям, которые готовят будущих офицеров запаса, необходимо осуществить переход от школы запоминания в школу мышления. Офицер должен уметь принимать оптимальные решения в условиях постоянного изменения обстановки и умело управлять подчиненными подразделениями. Обучение в высшей школе должно иметь ярко выраженный развивающий характер. Период социально-экономического и политического развития нашей страны характеризуется серьезными структурными и качественными изменениями в системе образования. Изменения происходят в рамках действующего законодательства и других нормативно-правовых актов Украины, которые действуют в этой области. В них сформулирована образовательная политика Украины отражающая общенациональные интересы в сфере образования и учитывающая общие тенденции мирового развития, которые определяют ускорение темпов развития общества, переход к постиндустриальному и информационному обществу, динамичное развитие экономики, сокращение объемов неквалифицированного труда. Все это объективно обуславливает интенсивное опережающее развитие в целом.

Целью статьи является обоснование модели методики совершенствования учебно-познавательной деятельности будущих офицеров-психологов запаса в процессе военно-специальной подготовки и определение ее педагогических условий.

В соответствии с целями определены задачи этого исследования - уточнить содержание модели методики совершенствования учебно-познавательной деятельности будущих офицеров-психологов запаса в процессе военно-специальной подготовки.

Целью методики военно-специальной подготовки будущего офицера-психолога является подготовленность выпускника к самостоятельному осуществлению военно-профессиональной деятельности. Кроме цели концептуальная составляющая модели методики военно-специальной подготовки будущего офицера-психолога включает:

педагогические подходы: компетентностный, личностно-ориентированный, системный, контекстный, аксиологический, проблемно-деятельностный;

принципи: системності, інтеграції, професійної направленості, наглядності, багаторівневості, технологічності, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів виявили наукове напрoдження методики удосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів резерву в процесі військово-спеціальної підготовки при відповідних педагогічних умовах. Формування військово-спеціальної компетентності вимагає наявності умов, які ми досягаємо на професійному рівні, коли людина реалізує себе.

Сформованість у майбутніх офіцерів-психологів резерву військово-спеціальної компетентності в процесі військово-спеціальної підготовки на основі визначеної методики, визначається як складна, залежна від характеру і умов професійної діяльності, і забезпечується виконанням професійних завдань, і рішенням проблемних ситуацій.

Напрoдженням подальшого дослідження автор бачить розробку методических рекомендацій науково-педагогічним працівникам по впровадженню методики удосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів резерву в процесі військово-спеціальної підготовки в освітній процесі вузу.

Ключові слова: майбутній офіцер-психолог резерву, модель, методика, військово-спеціальна підготовка, педагогічні умови, військово-спеціальна компетентність.

Igor Cherkun,

*a senior lecturer in military training,
National University «Odessa Maritime Academy»,
8, Didrikhsona Str., Odessa, Ukraine*

THE FORMATION MODEL OF THE FUTURE RESERVE OFFICERS-PSYCHOLOGISTS' MILITARY SPECIAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF THEIR MILITARY AND SPECIAL TRAINING

At present higher education institutions that train future reserve officers must make the transition from school of remembering to school of thinking. The officer should be able to make better decisions under conditions of constant change and a situation, skillfully manage subordinate units. Higher school education should be of a distinct developmental nature. The period of socio-economic and political development of our country is characterized by serious structural and qualitative changes in the educational system. Changes cover the law and other legal acts of Ukraine acting in these fields. The education policy of Ukraine is formulated in them, it reflects the all-national interests in the sphere of education and considers the general tendencies of global development which determine the acceleration of the development of society, the transition to post-industrial and information society, a dynamic economy, reduction of unskilled labour. This objectively stipulates intense rapid development in general.

The aim of the paper is justification of the model specifying the improving methods of the educational activity targeted to the future reserve officers-psychologists during their military and special training as well as determination of its pedagogical conditions. In this regard, there have been set these tasks: to clarify the contents of the model specifying the improving methods of the educational activity targeted to the future reserve officers-psychologists during their military and special training.

The objective of the methods targeted of the military-specific training targeted to the future reserve officers-psychologists is their, as graduates', preparedness for independent performance of the military professional activity. Beside the goals the conceptual component of the model specifying the military special training targeted to the future reserve officers-psychologists' are as follows:

pedagogical approaches: competence, person-oriented, systematic, context, axiological, problem and activity;
principles: consistency, integration, professional orientation, visualization, multilevel education, technology, activation of teaching and learning activities.

The study of theoretical and practical aspects stipulated the scientific direction of the improving methods of the educational activity targeted to the future reserve officers-psychologists during their military and special training under certain pedagogical conditions. The formation of the military and special competence requires special conditions which can be reached at the professional level when a person realizes himself / herself.

The complete formation of the future reserve officers-psychologists' military special competence within the military-specific training based on particular methods is defined as a complex, depending on the nature and conditions of professional activity, provided through performance of professional tasks and solution of problematic issues.

The perspectives of further research is seen in the elaboration of methodological recommendations targeted to teachers of science on implementing the improving methods of the future reserve officers-psychologists' educational activity in the process of their military and special at the university.

Keywords: future reserve officers-psychologists, model, methods, military and special training, pedagogical conditions, military special competence.

Подано до редакції: 1.12.2016 р.

Рекомендовано до друку: 16.12.2016 р.

Рецензент: д. пед. н., проф. І. Л. Гончар

Рецензент: д. пед. н., професор А. М. Бозуш